

HUISVESTINGSBEGELEIDING EN DIEREN

COMPLEXE RELATIES

Samen werken
voor mentale gezondheid
& sociale inclusie

Samen werken
voor mentale gezondheid
& sociale inclusie

REDACTIE

Muriel Allart (Housing First), Alice Besème (Housing First),
Elis Lokossou (Housing First), Alexandra Trips (Housing First)
Cécile Histas (Support), César Richelle (Connect)

GEBASEERD OP DE EXPERTISE VAN

Het team Housing First van Smes

FOTOGRAFIE

© Laurent Gilson, Alice Besème en César Richelle

LAY-OUT

In-Octavo

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Tanya Proulx
Smes ASBL
Rue du Progrès 323
1030 Schaerbeek
RPM : Brussels Hoofdstedelijk Gewest
NE : 0475 627 523
IBAN : BE26 0682 4115 1929

HUISVESTINGSBEGELEIDING EN DIEREN

COMPLEXE RELATIES

MET DE STEUN VAN

Samen werken
voor mentale gezondheid
& sociale inclusie

INHOUD

Inleiding	5
Gewenste dieren in de woning	8
Maar wat is een “gezelschapsdier” eigenlijk?	9
Wat zegt de wet?	10
Budget	16
Bestaande hulp	18
Voor- en nadelen van huisdieren in de woning	19
Teams en gewenste dieren	25
De mens helpen via zijn dier	29
Ongewenste dieren in de woning	32
Overzicht	33
Budget	38
Complexe relatie tussen begeleid publiek en ongewenste dieren	38
Teams en ongewenste dieren	43
Gewenste en ongewenste dieren: een geforceerde tweedelin?	45
Conclusie	47
Factcheck	48

Hassane, een maatschappelijk werker bij een project voor huisvestingshulp in Brussel, belt aan bij een huurster die hij begeleidt, Lisa. Lisa opent de deur met een glimlach en stelt enthousiast haar nieuwe metgezel, Bill, voor. Bill is een hond, een Amerikaanse stafford om precies te zijn, die Lisa bijhoudt voor een vriend die in een afkickkliniek zit waar dieren niet zijn toegestaan.

Bill is bang en zit ineengedoken in een hoekje. Hassane voelt de stress toenemen. Als kind had hij nare ervaringen met een hond. Amerikaanse staffords associeert hij bovendien met gevaarlijke dieren die worden gebruikt voor illegale hondengevechten.

Terwijl ze Hassane naar binnen wenkt, vertelt Lisa hem dat ze zich beschermd en minder eenzaam voelt nu Bill bij haar is. Hassane gaat schoorvoetend naar binnen en blijft staan. Bill zit doodstil en kijkt naar Hassane. Op tafel liggen zijn muilkorf en riem.

Lisa beschrijft Bill: hij houdt van knuffels, is lief, grappig en maakt haar blij. Ze kan ook in zijn bijzijn gebruiken zonder zich te schamen. Ze houdt zoveel van hem dat ze Bill als eerste te eten geeft als er niet veel meer in de koelkast ligt. Zij eet de restjes op ... als die er zijn.

Lisa vertelt verdrietig verder dat ze Bill niet mocht meenemen naar haar afspraak bij de psychiater. Dat zou haar nochtans geholpen hebben om haar stress onder controle te houden, want ze wilde de doses van haar behandeling bespreken.

Een deur slaat dicht in het gebouw. Bill tilt plots zijn kop op en legt die net zo snel terug neer. Hassane zweet zich te pletter. Hij staat nog altijd.

Lisa heeft niets door en uit haar ongenoegen over haar buurman, die al meer dan twee weken vuilnisbakken vol eten in de kelder laat staan. Ze is bang dat de ratten terugkomen. Ze denkt zelfs dat ze er gisteren een heeft zien voorbijlopen in de gang. Ratten bestrijden is ook duur.

Na 20 minuten praten verontschuldigt Hassane, die nog altijd op scherp staat, zich met het excuus dat hij een andere afspraak heeft en vertrekt. Op weg naar buiten schrikt hij van een rat die uit de kelder tevoorschijn komt.

Hij moet denken aan de ziektes die deze knaagdieren overbrengen en wanneer hij op kantoor aankomt, wast hij vijf minuten lang koortsachtig zijn handen. In de gangen kruist hij Elena, ook een maatschappelijk werkster. Hij praat met haar over Bill. Elena is enthousiast: "Wat fijn voor Lisa, ze voelde zich zo alleen!" Ze voegt eraan toe dat ze Amerikaanse staffords schattig en heel aanhanke-lijk vindt.¹

1/ Fictief verhaal.

INLEIDING

Net als Hassane, het fictieve personage hierboven, komen de mobiele psychosociale teams tal van dieren tegen in de woningen van de mensen die ze begeleiden, van maden tot Duitse doggen.

Dat is een van de dingen die begeleiding aan huis zo bijzonder maken: de medewerkers gaan de woning van de persoon binnen, meestal om er een uur door te brengen, zonder altijd te weten wie of wat ze er zullen aantreffen.

De dieren zijn niet de focus van de begeleiding, maar toch kunnen ze al snel aandacht opeisen.

De begeleiders kunnen kennis en ervaring opdoen over mensen en de problemen waarmee ze soms te maken krijgen, maar over dieren weten ze vaak niet zoveel. Iedereen probeert – met zijn eigen verleden, tolerantieniveau, angsten, kennis, waarden en ethiek – professioneel te reageren wanneer hij in aanraking komt met dieren.

In dat geval moeten ze niet alleen mensen begeleiden, een taak waarmee ze doorgaans vertrouwd zijn, maar zich ook bezighouden met kwesties als dierenwelzijn/-mishandeling en verplichtingen en risico's (bv. vaccinatie, chippen, ongediertebestrijding), die minder bekend terrein zijn. Ook de veiligheid van de maatschappelijk werkers wordt daarbij in vraag gesteld.

Door de band tussen de begeleide persoon en het dier te observeren, wordt een nieuw perspectief geopend. Het vormt een bron van inzichten en ervaringen waaruit na verloop van tijd de nadelen of net de voordelen van de aanwezigheid van het dier blijken.

In deze publicatie hebben we geprobeerd dieper in te gaan op die moeilijke vraagstukken. We hebben ons daarvoor gebaseerd op onze praktijkervaring als team voor huisvestingshulp binnen het programma Housing First van Smes (dat dak- en thuislozen met psychiatrische problemen en verslavingen ondersteuning biedt, vertrekkende vanuit huisvesting), en referentieteksten en andere ervaringen gebruikt als aanvulling. Deze brochure is niet bedoeld als wetenschappelijk overzicht. Wel wordt ernaar gestreefd bepaalde begrippen te verduidelijken, misvattingen op te helderen en kennis te verschaffen, met als uiteindelijk doel de begeleiding vlotter te laten verlopen.

We willen graag de “huurders” en professionals bedanken die hun verhalen met ons gedeeld hebben. Zonder volledigheid te pretenderen, hebben we geprobeerd ervaringen te verzamelen uit verschillende begeleidingssituaties (thuisbegeleidingsdienst, psychiatrische zorg in de thuissituatie, *Housing First*-dienst) en van mensen met verschillende functies (psychosociale hulpverleners, referenten huisvesting, coördinatoren en directieleden).

Over welke dieren gaat het?

We focussen op dieren die met het blote oog te zien zijn, zich verplaatsen en in de woning leven. Denk aan honden, katten, konijnen, vogels, hagedissen, schildpadden, vissen, cavia's, mieren, kakkerlakken, vliegen, muizen, ratten, bedwantsen ...

Het gaat zowel om dieren die door de huurder gekozen en gewenst zijn (doorgaans gezelschapsdieren) als om dieren die niet welkom zijn in de woning, maar er toch zijn binnengeraakt (vaak insecten en knaagdieren). Voor de tweede categorie verkiezen we de term “ongewenste dieren” boven “ongedierte”, die een stigmatiserende en angstaanjagende connotatie heeft.

Deze publicatie gaat niet in op parasieten zoals schurft of luizen, die niet zozeer in de woning als wel op de persoon leven. Er zijn al veel artikelen en procedures verschenen over dit onderwerp, en deze publicatie zou niets nieuws toevoegen.

Wie zijn de betrokken partijen?

Om te verwijzen naar mensen die huisvestingsbegeleiding krijgen van een dienst, hebben we ervoor gekozen om in deze publicatie voornamelijk de term “huurder” te gebruiken, omdat die beschrijvend en neutraal is.

De term “eigenaar” verwijst naar eigenaars van huurwoningen en “baasje” naar eigenaars van dieren.

De begeleidingsteams werken met mensen in situaties van bestaanonzekerheid, geestelijke gezondheidsproblemen en drugsgebruik. Hun ervaringen dienden als basis voor deze publicatie en ons doel is om een licht te werpen op de interacties van deze teams met dieren. Ze zijn multidisciplinair, mobiel en gaan langs bij de huurders in hun leefomgeving. Vaak is dat thuis, maar soms ook buiten. Ze spreken veel af met de huurder. Dat kan gaan van één keer per maand tot meerdere keren per week.

De scope van deze publicatie beperkt zich tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

GEWENSTE DIEREN IN DE WONING

Voor mensen die op straat, in gedwongen samenhuizing of in een instelling hebben geleefd, brengt wonen in een eigen appartement potentieel een gevoel van eenzaamheid teweeg. Natuurlijk kunnen mensen zich alleen voelen met anderen om zich heen, maar in een woning is dat gevoel vaak nog sterker. De stilte is te snijden, de dagen lijken eeuwig te duren en het is moeilijk om weer een sociaal leven op te bouwen.

In dat geval kan een gezelschapsdier een oplossing lijken om opnieuw leven en verbondenheid te brengen in hun dagelijkse bestaan. Een woning hebben wordt door sommige huurders ook gezien als een kans om goede leefomstandigheden te bieden aan een dier dat ze daarvoor al wilden.

Het kan ook zijn dat de huurder het dier al had, voordat hij of zij zich in de woning vestigde. Soms is het een oude metgezel die aan de zijde van zijn baasje gebleven is tijdens verschillende fasen van zijn of haar leven.

Maar wat is een “gezelschapsdier” eigenlijk?

Een dier is in de eerste plaats “een levend wezen met gevoel, eigen belangen en waardigheid, dat bijzondere bescherming geniet.”²

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen “wilde dieren” en “huisdieren”. Tot die laatste categorie behoren landbouwhuisdieren en gezelschapshuisdieren. Die worden als volgt gedefinieerd in de Brusselse ordonnantie betreffende het natuurbewoud van 1 maart 2012: “gezelschapshuisdieren: in gevangenschap geboren en gekweekte dieren onder de hoede van de mens, waarvan de lijst is opgesteld in of krachtens de federale wetgeving betreffende de bescherming en het welzijn van dieren, evenals opnieuw verwilderde huisdieren en hun afstammelingen”.

2/ (Belgische federale) wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren.

Zoals blijkt uit bovenstaande definities, zijn er regels voorzien over dieren om hun welzijn te waarborgen. Teams die huisvestingshulp bieden, worden vaak geconfronteerd met vragen rond dierenwelzijn. Zal het dier goed behandeld worden? Heeft de huurder de middelen om voer te kopen? Zal de hond vaak genoeg uitgelaten worden? Zal iemand die dagelijks gebruikt niet vergeten om voor zijn dier te zorgen? Is het appartement groot genoeg?

Los van het subjectieve aspect en de aandacht die in wisselende mate wordt besteed aan de leefomstandigheden van de dieren, is het nuttig om te kijken wat er in de wetgeving staat.

Wat zegt de wet?

In het Brussels Gewest liep er een project om de verschillende wetgevingen te bundelen in een Brusselse Codex Dierenwelzijn. Die tekst is echter nog niet goedgekeurd. Bijgevolg zijn er nog altijd twee wetgevingen, een federale en een gewestelijke, van toepassing.

Op federaal niveau is de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren van kracht.

Daarin staat het volgende: *“Ieder persoon die een dier houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, moet de nodige maatregelen nemen om het dier een in overeenstemming met zijn aard, zijn fysiologische en ethologische behoeften, zijn gezondheidstoestand en zijn graad van ontwikkeling, aanpassing of domesticatie, aangepaste voeding, verzorging en huisvesting te verschaffen.”*

Enkele begrippen worden nader toegelicht.

“De verlichting, de temperatuur, de vochtigheidsgraad, de verluchting, de luchtcirculatie en de overige milieuvorwaarden van het verblijf der dieren moeten overeenstemmen met de fysiologische en ethologische behoeften van de soort. [...] Behalve in erkende dierenasielen is het verboden om een hond, een kat of een konijn in een beperkte ruimte binnen of buiten op een doorlopende manier of gewoonlijk of langer dan nodig op te sluiten.”

Bij gebrek aan een Brusselse Codex Dierenwelzijn heeft de Commissie Leefmilieu van het Brussels Parlement niettemin twee wijzigingen van deze wet van 1986 goedgekeurd, waarvan een het voortdurend aanlijnen of opsluiten van dieren in een beperkte ruimte verbiedt.

In het Brussels Gewest is Leefmilieu Brussel verantwoordelijk voor de handhaving van deze wet van 1986.

Het gewest beschikt eveneens over een eigen wettelijk kader in de vorm van de Ordonnantie betreffende het natuurbehoud van 1 maart 2012.

Die heeft met name als doel om bedreigde, kwetsbare, zeldzame en endemische diersoorten te beschermen, maar heeft niet specifiek betrekking op de soorten die ons hier interesseren, namelijk de bruine rat (*Rattus norvegicus*), de huismuis (*Mus domesticus*) en gezelschapshuisdieren.

Wat in geval van mishandeling?

Actie ondernemen in geval van mishandeling is een moeilijke beslissing voor het team. Ze hangt af van verschillende parameters en er gaat een heel proces aan vooraf.

Dit zijn enkele vragen die je je kunt stellen voordat je een beslissing neemt:

- > Heeft iemand de feiten waargenomen en objectief vastgesteld?
- > Heb ik erover gepraat met de huurder?
- > Is hij/zij ertoe bereid om maatregelen te nemen?
- > Hoe kan ik hem/haar helpen om verandering te brengen in de situatie?
- > Kan iemand anders het dier tijdelijk of permanent in huis nemen?
- > Zou er binnenkort vanzelf verbetering kunnen komen in de situatie (nieuwe woning, meer inkomen, nieuwe behandeling ...)?
- > Kan iemand anders (een vriend, een ander baasje, een vereniging) de huurder bewust maken van de situatie?

Als je beslist om een melding te doen, moet je een onlineformulier invullen op de pagina van het departement Dierenwelzijn van Leefmilieu Brussel³ of op Irisbox. Je moet daarbij informatie verstrekken over jezelf, de plaats waar het dier leeft, de diersoort, het baasje, de andere diensten waarmee je eventueel al contact hebt opgenomen (politie, gemeente, FAVV...) en de mishandeling of verwaarlozing waarvan je getuige was. Het kan gaan om magerheid, gebrek aan verzorging, een onbehandelde wond, gebrek aan voedsel, gebrek aan water, slechte leefomstandigheden, geweld tegen het dier of elke andere situatie die volgens jou als zodanig beschouwd kan worden.

Als je niet weet wie het baasje van het dier is, in het geval van een kraakpand bijvoorbeeld, en je denkt dat de situatie dringend is, kun je rechtstreeks contact opnemen met de lokale politie. Ook als een hond gevaarlijk lijkt, mag je meteen de politie bellen. Als het dier op straat is achtergelaten, moet je contact opnemen met de gemeente.

Wat is de procedure na een melding?

Voor het dier: *“De met het toezicht belaste personeelsleden kunnen te allen tijde preventieve maatregelen treffen of opleggen, zelfs mondeling, ten aanzien van eender welke persoon, die nodig zijn om elke vorm van gevaar of hinder voor het dierenwelzijn te voorkomen, te verminderen of te verhelpen. [...] [Zij kunnen] deze dieren administratief in beslag nemen en indien nodig onderbrengen op een geschikte opvangplaats”*⁴

Voor het baasje: *“Onverminderd de toepassing, in voorkomend geval, van strengere straffen bepaald bij het Strafwetboek, wordt gestraft met een gevangenisstraf van één maand tot drie maanden en met een geldboete van 52 euro tot 2 000 euro of met een van die straffen alleen, hij die een dier achterlaat met de bedoeling zich*

*ervan te ontdoen [...]; wordt gestraft met een boete van 52 euro tot 2 000 euro, hij die een dier een stof toedient die het pijn of letsel kan berokkenen.*⁵

Moet het dier geïdentificeerd en gesteriliseerd worden?

Voor katten

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verplicht bezitters van katten hun dier te laten steriliseren, identificeren en registreren⁶, om te voorkomen dat er katten aan hun lot worden overgelaten. Een vruchtbare kat kan meerdere nestjes per jaar krijgen en zo een groot aantal kittens voortbrengen. Katten moeten gesteriliseerd worden wanneer ze tussen 2 en 6 maanden oud zijn. Sommige gemeenten kennen premies toe voor de sterilisatie: Anderlecht, Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde. Identificatie en registratie zijn verplicht voor alle katten, voordat ze 12 weken oud zijn of bij aankomst in het Brussels Gewest. De procedures worden uitgevoerd door een dierenarts, die een microchip inbrengt.

Voor honden

Honden moeten voor de leeftijd van 8 weken geïdentificeerd en geregistreerd⁷ worden op naam van hun baasje en een Europees paspoort hebben.

Ze moeten ook in orde zijn met hun vaccinaties (of eerste vaccinatie).

Voor andere dieren

De meeste andere dieren hoeven niet geïdentificeerd of gevaccineerd te worden.

3/ <https://leefmilieu.brussels/burgers/diensten-en-aanvragen/klachten-meldingen-en-waarschuwingen/klacht-indienen-voor-verwaarlozing-mishandeling-van-dieren>

4/ (Belgische federale) wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren.

5/ *Ibid.*

6/ Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 7 juni 2016 betreffende de identificatie en registratie van katten.

7/ Koninklijk besluit van 25 april 2014 betreffende de identificatie en registratie van honden.

In het kader van huisvestingshulp wordt vaak vastgesteld dat niet aan bovenstaande wettelijke verplichtingen is voldaan. Om de huurder te ondersteunen, kan op een goede manier informatie verstrekt worden, of gezocht worden naar financiële hulp of plaatsen waar alles geregeld kan worden voor een lagere prijs. Verderop staan enkele mogelijkheden beschreven.

Wat als het dier overlijdt?

In het Brussels Gewest is het verboden om je gezelschapsdier in je tuin te begraven.⁸

Bij het overlijden van een gezelschapsdier adviseren de begeleidingsteams huurders om het lijk binnen te brengen bij een dierenarts of een erkende organisatie, zoals een asiel of een dierenbeschermingsorganisatie, zodat het gecremeerd kan worden door een instelling die daarin gespecialiseerd is.

Het is belangrijk om in gedachten te houden dat aan zulke crematies een prijskaartje verbonden is voor het baasje. Dat verschilt per dierenarts en is lager bij een dierenbeschermingsorganisatie of asiel. Bij KMDB Veeweyde kost de crematie van een kat bijvoorbeeld € 25 en die van een hond tot € 100, afhankelijk van het formaat.

Bij een dierenarts liggen de crematiekosten voor een kat rond de € 85 en voor een hond rond de € 105 tot € 165. Die prijzen zijn voor collectieve crematies. Individuele crematies zijn nog duurder en worden hier dan ook niet verder besproken.

Wat zegt de huisvestingswetgeving?

Sinds 1 november 2024 is een nieuw artikel in de Brusselse Huisvestingscode van toepassing op huisdieren in huurwoningen. Voortaan kunnen verhuurders de aanwezigheid van dieren niet langer principieel verbieden in de huurovereenkomst.⁹

8/ Kadavers van gezelschapsdieren vallen onder Verordening (EG) nr. 1069/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten en afgeleide producten.

Als een clause in de overeenkomst bepaalt dat dieren verboden zijn, wordt deze clause als nietig beschouwd en kan ze niet worden toegepast. De wet staat eigenaars wel toe om het houden van dieren in goede banen te leiden door er bepaalde voorwaarden aan te koppelen. Een verhuurder kan bijvoorbeeld eisen dat het dier geen overlast veroorzaakt, met name door overmatig blaffen of agressief gedrag te vermijden. Hij of zij kan ook het aantal dieren beperken of bepaalde soorten verbieden, zolang het om redelijke beperkingen gaat.

Deze hervorming van 2024 versterkt de rechten van huurders voor het houden van huisdieren en biedt verhuurders tegelijkertijd de mogelijkheid om redelijke voorwaarden op te leggen, zodat er harmonieus samengeleefd kan worden in gebouwen.

Toch moet er anderzijds ook aandacht zijn voor de rechten en plichten van huurders en verhuurders met betrekking tot de uitvoering van de huurovereenkomst en de eventuele overlast die wordt veroorzaakt door een huisdier in de huurwoning. Wat de rechten en plichten van huurders betreft, blijft eenieder verantwoordelijk voor zijn huisdier. Artikel 1385 van het Burgerlijk Wetboek stelt algemeen het volgende: *“De eigenaar van een dier, of, terwijl hij het in gebruik heeft, degene die zich ervan bedient, is aansprakelijk voor de schade die door het dier is veroorzaakt, hetzij het onder zijn bewaaring stond, dan wel verdwaald of ontsnapt was.”*

Huurders moeten ervoor zorgen dat hun huisdier geen overlast veroorzaakt voor de burens (lawaai, stank) of schade toebrengt aan de woning. Als er schade is, moeten huurders deze herstellen of betalen (bijvoorbeeld via de huurwaarborg).

9/ Ordonnantie van 4 april 2024 tot wijziging van de Brusselse Huisvestingscode met het oog op de verwezenlijking van het recht op huisvesting, van kracht sinds 1 november 2024 [HUISVESTINGSBEGELEIDING EN DIEREN](https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/ordonnance/2024/04/04/2024003465/justel; voor 1 november 2024 bevatte de Brusselse Huisvestingscode geen specifieke bepaling in dit verband. Situaties waarbij de huurder een dier had, moesten bijgevolg geval per geval worden beoordeeld door het recht op privéleven van een huurder met een huisdier af te wegen tegen de aan- of afwezigheid van overlast door het dier.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Eigenaars kunnen op hun beurt actie ondernemen als er zich problemen voordoen. Als het huisdier van een huurder ernstige overlast veroorzaakt, kan de eigenaar een ingebrekestelling sturen waarin de huurder wordt gevraagd de situatie te verhelpen, bijvoorbeeld door het lawaai te beperken of de gemeenschappelijke delen schoon te maken. Als de overlast ondanks die waarschuwingen aanhoudt, kan de eigenaar de zaak aanhangig maken bij de vrederechter van de gemeente waar de huurwoning zich bevindt en in sommige gevallen vragen om de huurovereenkomst te beëindigen. De eigenaar kan de huurder echter nooit verplichten te vertrekken of kosten in rekening brengen zonder rechterlijke beslissing.

Budget

Het budget is afhankelijk van verschillende factoren, zoals het ras van het dier, de gezondheidstoestand en persoonlijke keuzes op het gebied van voeding, verzorging en materiaal.

De onderstaande tabel geeft een schatting van het maandbudget voor honden en katten. De raming is gebaseerd op een vergelijking van de cijfers van Leefmilieu Brussel¹⁰ met die van een discountwinkel.

Leefmilieu Brussel raadt voor beide diersoorten een jaarlijks dierenartsbezoek aan. Het is dus een goed idee om maandelijks een som opzij te zetten voor consultaties, vaccinaties en antiparasitaire behandelingen. Er bestaan echter een aantal organisaties die helpen om die kosten te verlichten. Ze staan opgesomd in het volgende hoofdstuk.

Voor de laatste categorie ("divers materiaal") kun je altijd gratis of tweedehands speelgoed krijgen, zoals stukken hout of tennisballen voor honden, en touw of andere voorwerpen voor katten.

Bij mensen die begeleiding krijgen, liggen de uitgaven doorgaans aan de lage kant van het geschatte budget en worden de aanbevelingen van Leefmilieu Brussel niet altijd opgevolgd. Hun keuzes worden bepaald door andere prioriteiten en financiële beperkingen.

CATEGORIE	HOND	KAT
Voeding	Tussen € 10 en € 30 per maand, afhankelijk van de kwaliteit van de voeding en het formaat en de voedingsbehoeften van de hond.	Tussen € 6 en € 15 per maand, afhankelijk van de kwaliteit van de gekozen voeding.
Verzorging	Tussen € 10 en € 20 per maand, afgezien van de jaarlijkse dierenartsbezoeken en eventuele medicatie.	Tussen € 10 en € 20 per maand, afgezien van de jaarlijkse dierenartsbezoeken en eventuele medicatie.
Kattenbakvulling	/	Tussen € 5 en € 7,50 per maand.
Divers materiaal (leiband, speelgoed ...)	Tussen € 1 en € 5 voor speelgoed, ballen, frisbees...	Tussen € 1 en € 5 voor speelgoed, krabmeubels, krabpalen...

10/ <https://leefmilieu.brussels/burgers/het-milieu-brussel/dierenwelzijn-garanderen/een-dier-aanschaffen>

Bestaande hulp

Veel diensten waarop huurders een beroep doen, zijn, om min of meer gegronde redenen, niet toegankelijk met een huisdier. Gewoon al een eigen woning hebben helpt huurders om voor hun dier en zichzelf te zorgen, maar dat alleen is niet genoeg. Wat doe je als huurders een dier willen, maar het zich niet kunnen veroorloven? Welke oplossingen zijn er als het baasje afwezig is (vrijwillige of gedwongen ziekenhuisopname, opsluiting, overlijden enz.)?

Wat doe je als huurders een dier willen, maar het zich niet kunnen veroorloven?

De Stichting Prins Laurent werd ontegensprekelijk het vaakst genoemd in de getuigenissen van zowel professionals als huurders. Dat komt omdat ze een breed aanbod heeft. De Stichting biedt zo goed als gratis diergeneeskundige zorg aan in haar dispensaria in Brussel. Om in aanmerking te komen, moet je aan bepaalde voorwaarden voldoen: je moet in een precaire situatie verkeren (inkomensplafond mag niet worden overschreden, schuldbemiddeling of kosten in verband met langdurige ziekte) en een aantal documenten overleggen. Het inschrijvingsgeld bedraagt € 40 en dekt het eerste jaar. Eenmaal ingeschreven bedraagt de jaarlijkse bijdrage € 20. Daarna zijn alle zorgen (behalve chippen) gratis voor maximaal twee huisdieren. Vaccinatieconsulten, controles, courante operaties (sterilisatie, castratie) en andere, complexere ingrepen (verwijderen van massa's, tumoren enz.) zijn allemaal inbegrepen.

Daarnaast bieden veel gemeenten premies voor dierenartsconsultaties. De voorwaarden om in aanmerking te komen en de terugbetalingsbedragen verschillen afhankelijk van de gemeente waar de begeleide huurder woont. Voor sommige premies komen alle inwoners van de gemeente in aanmerking, voor andere gelden dan weer inkomensplafonds. De gemeenten vergoeden de kosten van verschillende ingrepen geheel of gedeeltelijk, voornamelijk de sterilisatie van katten, het chippen/identificeren van dieren en vaccinaties. Bepaalde gemeenten kennen bovendien premies toe voor gewone dierenartsconsultaties.

Goed om te weten is dat sommige ziekenfondsen ook de zorg voor het huisdier op zich nemen (plaatsing in een pension) bij een onvoorziene ziekenhuisopname of overlijden. Dat geldt met name voor Solidaris.

Er worden ook regelmatig lokale initiatieven (van vzw's, ocmw's en gemeenten) gelanceerd – zij het soms tijdelijk van aard – om huisdieren tegen een lagere prijs in pensions te laten verblijven en andere diensten te verlenen (bv. voedselbank voor dieren). We kunnen hier niet elk project opsommen, maar het loont de moeite om online een kijkje te nemen, langs te gaan bij de plaatselijke brokkenverkoper of “geefgroepen” op sociale media af te struinen op zoek naar gratis voer.

Welke oplossingen zijn er als het baasje afwezig is (vrijwillige of gedwongen ziekenhuisopname, opsluiting, overlijden enz.)?

Wie moet er voor het dier zorgen als het baasje plotseling niet meer in staat is om dat te doen, vooral in het geval van een dringende ziekenhuisopname, gedwongen verblijf, opsluiting of overlijden? Het departement Dierenwelzijn van Leefmilieu Brussel geeft de volgende uitleg: *“Helaas bestaat er geen algemeen antwoord op die vraag. In de meeste gevallen is het aan het baasje (als die hier toe nog in staat is) of de familie van het baasje om voor het dier te zorgen. Als de naasten niet voor het dier kunnen zorgen, moeten zeker de politiediensten of asielen op de hoogte gebracht worden, zodat er een oplossing voor het dier kan gevonden worden.”*

Het is met andere woorden vaak het informele netwerk dat zich om het dier bekommert als het baasje afwezig is. En precies dat netwerk ontbreekt regelmatig bij de mensen die door de teams worden begeleid. Er wordt dan gezocht naar een vriend, buur of familielid dat voor het dier kan zorgen. Als noodoplossing zijn het soms de maatschappelijk werkers zelf die deze taak op zich nemen.

Voor- en nadelen van huisdieren in de woning

Voordat we dieren in de woning bespreken, bekijken we eerst de situatie op straat en gaan we dieper in op de betekenis van gezelschapsdieren, in het bijzonder honden, voor dak- en thuislozen.

Uit onderzoek¹¹ blijkt dat gezelschapsdieren op straat een bron zijn van “onvoorwaardelijke” liefde en verbondenheid. Ze zorgen ervoor dat mensen een verantwoordelijkheidsgevoel ontwikkelen en kunnen hen een reden geven om te leven. Soms motiveren ze mensen ook om zich anders te gedragen, bijvoorbeeld om minder psychotrope middelen te gaan gebruiken.

Die publicaties benadrukken verder dat het gezelschap van een dier bijdraagt aan het emotionele welzijn van mensen, in het bijzonder door hen te helpen nuchter te worden, een gewelddadige partner te verlaten en uit de gevangenis te blijven. Er wordt ook aangehaald dat de dieren bescherming en veiligheid bieden.

Omgekeerd kunnen de dood van een dier en de periode van rouw die mogelijk daarop volgt, zelfmoordgedachten en een verhoogd middelengebruik teweegbrengen.

Een ander groot nadeel is de moeilijke toegang tot sociale diensten en gezondheidszorg, vooral als baasjes een opvang of tijdelijk pension moeten vinden voor het dier.

In het Brussels Gewest zegt de overlegcommissie over dakloosheid iets soortgelijks met haar aanbeveling om “oplossingen te intensiveren voor daklozen met een hond of een ander gezelschapsdier. *Gezelschapsdieren – van welke soort ook – zijn vaak de oorzaak van uitsluiting van diensten, zowel van eerstelijns- als tweedelijnsdiensten. Dit is een steeds terugkerende realiteit op het terrein, een extra toegangsdrempel.*”¹²

11/ Bijvoorbeeld: Cronley C., Strand E.B., Patterson D.A., Gwaltney S., “Homeless people who are animal caretakers: a comparative study”, Psychological Reports, 2009

Of: Kerman N., Gran-Ruaz S., Lem M., “Pet ownership and homelessness, a scoping review”, Journal of social distress and homelessness, 2019.

12/ Verslag van de overlegcommissie belast met het formuleren van aanbevelingen voor een duurzame oplossing van de situatie van dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2021.

Tot slot vormt het gebrek aan geschikte woningen voor huisdieren op de betaalbare woningmarkt soms een grote hindernis om van de straat te raken.

En in woningen? Mensen die in een appartement wonen en per definitie niet langer “dak- of thuisloos”¹³ zijn, praten op een algemene manier over hoe belangrijk gezelschapsdieren voor hen zijn. Psychologen en sociologen wijzen op de positieve functies van gezelschapsdieren, zoals de woning beschermen, mensen helpen actief te blijven of zich niet eenzaam te voelen, hun geduld, hun welwillende aanwezigheid, hun trouw, hun rol als derde partij, waardoor mensen hun emoties en behoeften sneller uiten zonder dat er een oordeel geveld wordt.

We spraken met terreinwerkers om te achterhalen welke voor- en nadelen zij ondervonden bij hun taak om huisvestingshulp te bieden. Zoals vermeld in de inleiding, hebben we ervaringen verzameld uit verschillende begeleidingssituaties (thuisbegeleidingsdienst, psychiatrische zorg in de thuissituatie, *Housing First*-dienst) en van mensen met verschillende functies (psychosociale hulpverleners, referenten huisvesting, coördinatoren en directieleden).

We hebben ook huurders van het *Housing First*-project van Smes geïnterviewd om te achterhalen wat hun kijk op de situatie is.

Hierna volgt een samenvatting. Ze is subjectief van aard. Enerzijds door het beperkte aantal mensen met wie we gesproken hebben, en anderzijds doordat we uitgaan van een selectiebias die er waarschijnlijk voor gezorgd heeft dat er meer mensen met een (positieve) interesse in dieren hebben getuigd. Niettemin illustreert onderstaande samenvatting de situaties die zich kunnen voordoen en de manier waarop die beleefd worden.

13/ Doré A., Michalon J., Libano Monteiro T., “Place et Incidence des animaux dans les familles”, Erudit, 2019.

Of “Place de l’animal dans la dynamique familiale”, Cahiers critiques de thérapie familiale et de pratiques de réseaux, 2024.

Welke voordelen worden er vastgesteld?

Gezelschap en emotionele steun: de dieren vormen een stille, maar vriendelijke aanwezigheid, vooral voor mensen die alleenstaand zijn of een moeilijke periode achter de rug hebben. Ze nemen emoties waar en brengen hun baasje vaak tot bedaren. Sommigen vertelden ook dat hun huisdier in erg zware periodes een bron van motivatie voor hen was geweest om voor zichzelf te zorgen en te blijven leven.

“We zijn voor elkaar gemaakt, dat mag je zo wel zeggen.”
“Als ik een probleem heb, voelt hij dat. Hij komt naar me toe en geeft me zo nieuwe energie ... We begrijpen elkaar.”
“Als ik hem niet had, zou ik het allang opgegeven hebben, hij is mijn vriend.”
“Je kunt soms de blues hebben, zoals ze zeggen... Het is dan genoeg dat ze (de honden) naast me zitten en dat ik ze een beetje aai. Dat is voor mij rustgevend.”

Structuur en verantwoordelijkheid: de dagelijkse verzorging die een dier nodig heeft, vereist een organisatie die een positieve invloed kan hebben: regelmatige maaltijden, wandelingen, kattenbak schoonmaken, speciale verzorging ... Die dagelijkse routine is zwaar, maar zorgt wel voor regelmaat.

“Mijn hond helpt me vol te houden. Hij is de reden dat ik opsta en dat ik wat meer let op mijn alcoholgebruik.”

Socialisatie: dieren helpen soms sociale banden te smeden. Heel wat gesprekken tussen mensen beginnen met een simpele uitroep als *“Wat een schatje!”*, gericht aan de hond, voordat het baasje aangesproken wordt. Het dier brengt zijn baasje in contact met burens of andere baasjes uit de buurt.

Bij huisvestingshulp kan er ook vlotter contact gelegd worden, als de maatschappelijk werker naar het dier vraagt of de huurder een attentie heeft voor het huisdier van de maatschappelijk werkster.

“Doe de groetjes aan je hond!”

Een gevoel van samenhang: voor sommige mensen wordt de band met hun dier een emotionele en symbolische thuishaven die familie of vrienden vervangt.

Een man die geen contact meer heeft met zijn familie, zegt over zijn hond: “Ze is mijn dochter, ze is alles wat ik heb.”

Meer lichaamsbeweging: honden hebben er nood aan om regelmatig uitgelaten te worden. Sommige mensen gaan ook naar buiten om zwervkatten te voeren of naar de vogels te gaan kijken.

“Zelfs als je je niet goed voelt, moet je ze toch uitlaten. Zo kun je je hoofd leegmaken, ook al is het soms vervelend om de honden uit te laten... Op die manier blijf je actief.”

Dat is positief zolang het baasje in staat is om elke dag wandelingen te maken. Anders kan het lastig worden en veranderen in een nadeel.

Welke nadelen worden er vastgesteld?

Burenhinder: een hond die blaft bij het minste geluid, een kat die van 's ochtends vroeg miauwt, een vogel die de hele dag zingt en het gekrab van knaagdieren kunnen allemaal voor spanningen zorgen met de burens.

“Een hond die de hele dag binnen zit, gaat blaffen, dingen stukmaken, de burens storen ... Dat is niet goed voor het dier en je loopt ook het risico dat je uit je woning wordt gezet, omdat je overlast veroorzaakt.”

Hygiëne en schade: uitwerpselen van dieren kunnen zich snel ophopen als ze niet dagelijks worden opgeruimd. Geknaagd aan meubels en plinten en klauwen op de vloeren kunnen schade veroorzaken.

“Het was een woning met een ruimte die gebruikt had kunnen worden voor opslag, met een raam, en daar zaten ze (de konijnen). Ze gingen binnen, buiten en deden overal hun behoefte. Er waren stukken uit alle hoeken van de stoelen en banken gebeten.”

Soms brengt het baasje zelf schade toe aan de woning, door bijvoorbeeld een kattenluik in een deur te knutselen.

Complicaties bij afwezigheid van het baasje: langdurige afwezigheid, door een ziekenhuisopname of om andere redenen, kan een logistieke puzzel worden. Door de zorgen en vaak dure tijdelijke oplossingen die gevonden moeten worden, kan dit soort situaties stress veroorzaken of behandelingen uitstellen.

“Een man met een hond moest normaal naar de afkickkliniek, maar hij was te gehecht aan zijn dier. Hij zei: ‘Ik kan haar niet achterlaten.’ We hebben samen naar een oplossing gezocht en een buurvrouw kon de hond bijhouden. We vonden ook een goed asiel in Wallonië, waar hij mocht langsgaan wanneer hij naar buiten mocht. Uiteindelijk was dit een van de factoren die zijn opname in de afkickkliniek vertraagden en verhinderden. Ondanks de oplossingen kon hij het niet aan om enkele weken zijn hond te moeten missen.”

“Er was iemand die haar kat moest wegdoen om behandeld te worden. Het was hartverscheurend voor haar en ze raakte er nooit echt overheen. Daardoor voelde ze zich ook nog eens schuldig, terwijl ze al niet lekker in haar vel zat. Ze heeft een andere kat genomen en toen is het probleem geminderd.”

Overmatige emotionele afhankelijkheid: sommige baasjes zijn zo gehecht aan hun huisdier dat gescheiden worden, ook al is het tijdelijk of om gezondheidsredenen, emotioneel erg zwaar is. De sterke band tussen hen neigt soms naar afhankelijkheid, wat problemen kan veroorzaken in moeilijke omstandigheden, bijvoorbeeld wanneer het dier ziek is of komt te overlijden.

Financiële impact: wie een huisdier heeft, moet ook de dierenartskosten, voeding en verzorging betalen. En voor grote honden of dieren met terugkerende medische behoeften gaat het om een stevig bedrag. Daarover moet goed nagedacht worden vóór de aanschaf van een dier (zie het gedeelte over het budget hierboven).

Teams en gewenste dieren

Wat is de rol van maatschappelijk werkers ten aanzien van de dieren en welke ruimte is er voor hun eigen gevoelens en affecten? Om die vraag te beantwoorden, hebben we de interviews met de veldteams die huurders huisvestingshulp bieden onder de loep genomen.

Maatschappelijk werkers en hun relatie met dieren op de werkplek

De meeste professionals die voor deze publicatie werden geïnterviewd, hadden interesse in of voelden genegenheid voor huisdieren in het algemeen. Sommigen zien de aanwezigheid van dieren in het leven van huurders zelfs als een meerwaarde voor de begeleiding.

Dat geldt echter niet voor elk teamlid. De aanwezigheid van dieren wekt soms angstgevoelens op. Die zijn des te heviger als de maatschappelijk werker het dier niet kent, negatieve ervaringen heeft met de diersoort in kwestie, het dier niet goed opgevoed is of als er meerdere dieren aanwezig zijn. Sommige hondenrassen hebben ook een slechte reputatie of zijn erg groot. Een maatschappelijk werker legt uit dat *“het niet geruststellend is om naar een woning te gaan waar grote honden zitten die je niet kent”*.

Bij angsten, allergieën of tolerantiedrempels proberen de teams en directies een oplossing te vinden, zodat iedereen zijn werk kan doen. Een maatschappelijk werker legt uit: *“Als een maatschappelijk werker bang of allergisch is voor honden, onderhandelen we met de huurder. We vragen de persoon om het dier in een andere kamer te zetten of we spreken buiten af.”*

Anderen vragen ook dat de woning verlucht wordt in het geval van allergieën. Het gebeurt dat teams een andere medewerker inschakelen voor de opvolging. Daarbij wordt er open gecommuniceerd met de persoon die begeleiding krijgt.

De aanwezigheid van een dier kan hoe dan ook de kijk van de professional op huisdieren veranderen, in zowel goede als slechte zin. Een professional getuigt hoe zijn houding naar honden toe veranderde, toen hij in aanraking kwam met de hond van een huurder. Hij heeft het niet zo voor honden, maar toch kan hij het goed vinden met de hond van een van de huurders die hij begeleidt.

Het verschaffen van duidelijke, geverifieerde informatie over de dieren helpt om emoties erbuiten te laten en een kader te scheppen dat iedereen een veilig gevoel geeft en de begeleidingstaken mogelijk maakt. In dat verband bestaan er opleidingen om mensen te helpen bepaalde gedragingen van dieren beter te begrijpen, hun vooroordelen of persoonlijke ervaringen minder te laten meespelen en juist te reageren.¹⁴

Maatschappelijk werkers die getuige zijn van dierenmishandeling

Alle geïnterviewde professionals waren het erover eens dat het aankaarten van dierenmishandeling erg gevoelig ligt bij degenen die ze begeleiden. Ze vinden ook allemaal dat het soms moeilijk is om te bepalen of er sprake is van mishandeling, vooral als het meer een kwestie van verwaarlozing is. Een konijnenkooi die te klein is, een hond die te weinig wordt uitgelaten, een kattenbak die niet schoongemaakt wordt ... Het zijn allemaal ervaringen van professionals die al geconfronteerd werden met verwaarlozing/mishandeling.

Wat eenduidige mishandeling betreft, liepen de reacties van de geïnterviewde personen en teams sterk uiteen.

Eén team is heel duidelijk: *“We zijn nog niet getuige geweest van echte dierenmishandeling, maar als we zien dat iemand zijn hond aftuigt, bellen we de politie.”* Ze voegen eraan toe dat als er opzettelijke kwaadwilligheid van een huurder tegenover een dier vastgesteld zou worden, dat *“een reden zou zijn om de begeleiding stop te zetten.”*

Een ander team zegt het volgende: *“Als er sprake is van onopzettelijke mishandeling of verwaarlozing, kunnen we daar met de huurder over praten. [...] Als het om psychopathische mishandeling gaat, is het moeilijk om het aan te kaarten. Vaak is de relatie tussen de gebruiker en de maatschappelijk werker ook erg fragiel. We moeten dus al onze energie steken in het in stand houden van deze vertrouwensband. We kunnen niet het risico lopen die te beschadigen door de dierenmishandeling aan te kaarten. [...] We hopen dat er aangifte wordt gedaan door burens of voorbijgangers. [...] We zijn nog nooit een gebruiker gaan verklikken.”*

Nog een ander team, dat te maken had met een geval van mishandeling, slaagde erin een trainer te regelen die een paar weken bij de huurder thuis langskwam om de relatie tussen hem en zijn hond te verbeteren. Dat zou niet mogelijk zijn geweest als de huurder niet had opengestaan voor deze aanpak en hij er niet zelf in had willen investeren. Dat toonde aan dat hij aan het probleem wilde werken.

In elk geval is erover praten, indien mogelijk, de beste oplossing.

Het dier als werkinstrument in de begeleiding

Zoals hiervoor vermeld, kan de aanwezigheid van een dier de band met de maatschappelijk werkers versterken. Een van de duidelijkste manieren is de “aanvaarding” van de maatschappelijk werker door het dier zelf.

De aanwezigheid van het dier kan in elk geval worden meegenomen in de “klinische” reflecties van het team. Zo kan deze belangrijke metgezel voor de huurder ingezet worden als een echt werkinstrument. Door te letten op de manieren waarop het dier het dagelijkse leven van de huurder verrijkt, kunnen de maatschappelijk werkers het gebruiken als hefboom bij de begeleiding.

14/ Bijvoorbeeld opleidingen in teamverband om mensen te begeleiden terwijl ze hun hond bijhebben: <https://www.lolaburton.com/service-institution>

De teams, die persoonsgerichte begeleiding bieden, vertrekken vanuit de prioriteiten van de huurder. Het dier is soms de grootste prioriteit en het is belangrijk om daarvoor respect te hebben. Dat kan helpen om een vertrouwensband op te bouwen of die te versterken, om later kwesties te kunnen aankaarten die misschien gevoeliger liggen voor de huurder.

De aanwezigheid van het dier kan door het team misschien worden gezien als een storende factor in de begeleiding of als afleiding van de behoeften van de huurder. Met wat creativiteit kan het dier echter ten goede worden ingezet: voor een persoon met decompensatie helpt een wandeling om in beweging te komen of weer voeling te krijgen met de realiteit. In een moeilijke financiële situatie is het dier een extra argument om schuldbemiddeling op te starten, zodat het zeker te eten heeft. Evenzo kan een begeleide huurder die een dier wil of heeft, aangespoord worden zijn administratie in orde te brengen om toegang te krijgen tot zorg voor zijn dier. Dit zijn allemaal voorbeelden van situaties waarin dieren zijn gebruikt als hefboom door teams voor huisvestingshulp.

Dieren in de privésfeer van maatschappelijk werkers

Verschillende teams vertelden dat ze zich meermaals genooddacht hadden gezien om beurtelings een huisdier eten te geven in de woning van de huurder, maar ook om het mee naar huis te nemen of aan iemand uit hun omgeving toe te vertrouwen. Ze hielden honden, katten en konijnen bij, soms gedurende meerdere weken, totdat ze een permanente oplossing vonden.

Het kan nuttig zijn om vooraf na te denken over deze situaties en zo misverstanden met de huurder te vermijden, bijvoorbeeld in een situatie waarin het dier zorg nodig heeft (Wie neemt de beslissing? Wie neemt de kosten voor zijn rekening?). Het betreden van de woning van een huurder moet ook worden besproken met hem/haar (Wie heeft de sleutels? Wat wordt er gedaan, wat niet?). Dat kan bijvoorbeeld bij decompensatie voor problemen zorgen en de maatschappelijk werker in moeilijkheden brengen.

Sommige maatschappelijk werkers gebruiken ook hun huisdier (buiten dierenbemiddeling om) als manier om de band met de huurder te versterken door erover te praten, door foto's te tonen of soms zelfs door het mee te nemen naar de huurder.

Die twee voorbeelden hebben gemeen dat ze toegang geven tot de privésfeer van de maatschappelijk werkers, die zo ook een beetje van zichzelf blootgeven aan de huurder.

De teams met wie we spraken, gaven aan dat ze protocollen volgen bij de aanwezigheid van ongewenste dieren, maar dat ze een dergelijk hulpmiddel nog niet ingezet hadden voor gewenste dieren. De teams zouden er baat bij hebben om hierover verder na te denken als werkinstrument.

De mens helpen via zijn dier

Inmiddels is duidelijk dat er vaak dieren aanwezig zijn in de woningen en dat de maatschappelijk werkers ermee in aanraking komen bij hun werk op het terrein. In die situaties stellen de maatschappelijk werkers zich open op en bieden ze hulp. Sommige organisaties gaan echter nog een stapje verder en kiezen ervoor om dieren en begeleiding bewust te combineren. Het kan gaan om zorgverlening voor het dier met als doel het baasje aan te moedigen ook zelf zorg te aanvaarden, programma's voor professionele re-integratie, maar ook dierenbemiddeling.

In België is de missie van de Stichting Prins Laurent “*de mens helpen via zijn dier*”. Door voor huisdieren te zorgen, wil deze stichting tegelijkertijd het welzijn van hun baasjes verbeteren.

Dat is eveneens het doel van het *One Health Clinic*-model, dat ontwikkeld werd in Seattle (VS) voor dak- en thuislozen en hun huisdier. Om hun huisdier te laten verzorgen, moeten de mensen akkoord gaan met ten minste één gesprek met een zorgverlener.

Huisdieren worden ook ingezet bij programma's voor professionele “re-integratie” om het welzijn van de betrokkenen te verbeteren. In

Glasgow werkt een *Housing First*-team samen met Dog's Trust, een dierenasiel, om begeleide huurders die hierin interesse hebben, de kans te geven vrijwilligerswerk te doen in dit opvangcentrum voor honden. Sans Collier, een vzw gevestigd in Waals-Brabant, werkt vaak samen met instellingen die focussen op de professionele re-integratie van mensen die gerechtelijk vervolgd werden.¹⁵

Dierenbemiddeling is een methode die erop gericht is het welzijn van mensen te verbeteren door middel van een gewenste en positieve relatie met een dier. Verschillende Belgische projecten voor huisvestingshulp¹⁶ hebben dierenbemiddeling geïntegreerd in hun praktijk en nemen honden mee naar de appartementen van de personen die ze begeleiden. Dat gebeurt altijd met toestemming van de begeleide persoon, en de maatschappelijk werkers en hun hond zijn hiervoor opgeleid.

“Je moet de hond zorgvuldig kiezen, hem opleiden en eenmaal in het veld voortdurend waakzaam zijn om ervoor te zorgen dat alles goed verloopt.”

De aanwezigheid van een dier biedt soms grote voordelen. Een maatschappelijk werker legt uit:

“We hebben dierenbemiddeling geprobeerd met een begunstigde die de neiging had om heel snel agressief te worden tegen mensen, ook tegen maatschappelijk werkers. In het bijzijn van L., de hond, verandert zijn gedrag volledig. Als hij de druk voelt toenemen, geeft hij L. een aai in plaats van boos te worden.”

Voor sommige begeleide mensen is de komst van L. synoniem aan het schoonmaken en opruimen van hun appartement, zodat ze hem in de beste omstandigheden kunnen verwelkomen. Voor anderen is hij dan weer een niet-oordelende en aanhankelijke metgezel.

15/ https://www.sanscollier.be/initiatives_social.html

16/ Zie bijvoorbeeld de initiatieven van de vzw DIOGENES of Straatverplegers.

ONGEWENSTE DIEREN IN DE WONING

Overzicht

In dit deel volgt een overzicht van de belangrijkste ongewenste dieren die zich in de woning kunnen nestelen en ondanks hun kleine formaat een grote impact hebben. Door hun snelle voortplanting en de problemen die ze soms veroorzaken, worden ze in de volksmond ook wel “ongedierte” genoemd. De bedoeling is hier om hun levenswijze te ontleden en zo de risico's van hun aanwezigheid objectief in kaart te brengen, de emoties die ze oproepen te rationaliseren en oplossingen te vinden om hun verspreiding te voorkomen of een plaag te bestrijden.

Knaagdieren

Wat voor dieren zijn het?

Een gemeenschappelijke eigenschap van knaagdieren is dat hun tanden voortdurend groeien. Daarom moeten ze constant knagen op alles wat in de buurt van hun tanden komt om ze te laten slijten.

- > De meeste ratten die in Belgische steden leven, zijn van de soort “*Rattus norvegicus*”, ook wel bruine ratten, waterratten, stadsratten of rioolratten genoemd¹⁷. Er bevinden zich naar schatting 2,5 miljoen ratten in Brussel. Dat komt neer op zo'n 2 ratten per inwoner;
- > De muizen waarover het hier gaat, zijn “gewone” muizen of “huismuizen”. Deze soort wordt aangeduid als “*Mus musculus*”.

Hoe raken ze in de woning binnen?

Ratten en muizen worden aangetrokken door woningen omdat ze voortdurend op zoek zijn naar voedsel. De overmatige aanwezigheid van voedselresten verhoogt het risico dat ze zich in een woning vestigen, maar is niet altijd de reden voor hun komst.

17/ Baudot P., “Rumeurs intraterrestres, Bruxelles rat conté”, Bruxelles se conte #65, 2017.

Waar leven ze in de woning?

- > Stadsratten houden zich onder in gebouwen schuil. Omdat ze van vocht houden, blijven ze meestal in de kelders¹⁸;
- > muizen kunnen door hun kleine formaat en behendigheid daarentegen op elke verdieping van een gebouw verschijnen zonder langs de voordeur te gaan. Gaten, technische kokers en andere leidingen vormen goede gangen om van het ene naar het andere appartement te gaan. .

Hoe kom je ze op het spoor?

Niet vaak met het blote oog, want het zijn nachtdieren. Wel door de aanwezigheid van gescheurde vuilniszakken en uitwerpselen (uitwerpselen van ratten zijn zo groot als een olijfpit, die van muizen zo groot als een rijstkorrel¹⁹). Ook vermeldenswaard: muizen zijn incontinent en de urine die ze in elk vertrek achterlaten, heeft een onaangename geur die doet denken aan ammoniak.

Welke risico's houden ze in?

- > Aanzienlijke materiële schade door de maniakale neiging van knaagdieren om aan alles te knagen. De tanden van een rat zijn bijzonder krachtig en zo hard als staal. De veroorzaakte materiële schade kan leiden tot brand (aangevreten elektriciteitsdraden) en lekken (door ratten beschadigde leidingen). Een maatschappelijk werker beschrijft de schade die werd veroorzaakt door een rattenplaag in een cohousingproject: *“De ratten zaten binnen gevangen en knaagden aan alle houten profielen om weer buiten te geraken. [...] Het was echt weggevreten [...], een oppervlakte van verschillende cm2 van het profiel was weggescheurd.”*
- > Ziekten, voornamelijk overgedragen via hun urine. Bijtincidenten zijn uitermate zeldzaam, want knaagdieren mijden mensen. Ze vallen alleen aan in extreme noodsituaties, om te ontsnappen als ze geen andere uitweg zien of om hun kroost te beschermen. Knaagdieren kunnen ook vlooiën en teken dragen.

18/ Hendrick A., Vanderschueren S., “Si proches et pourtant méconnus, nos voisins les rats”. In *Bruxelles en Mouvement* nr. 328, februari 2024.

19/ Riolenmuseum, tijdelijke tentoonstelling Rattus, 2024.

Welke procedures moet je volgen?

Als preventieve maatregel of bij een knaagdierenplaag is het belangrijk om huurders erop te wijzen dat ze:

- > de afvalkalender moeten respecteren, de vuilniszakken in een gesloten container moeten bewaren en ze regelmatig moeten buitenzetten;
- > geen voedsel mogen laten rondslingeren (ook geen kruimels en brokjes);
- > de kasten regelmatig moeten schoonmaken, voedsel moeten bewaren in luchtdichte verpakkingen, gaten – hoe klein ook – die toegang geven tot de woning moeten dichten (vooral voor muizen);
- > in geval van een besmetting geen besmet voedsel mogen eten en regelmatig hun handen moeten wassen.

Als je een woning moet inspecteren op knaagdieren, is het raadzaam om handschoenen te dragen en nadien je handen te wassen.

Hoe kan een plaag bestreden worden?

- > Sommigen zullen zeggen dat de aanwezigheid van een kat de doeltreffendste oplossing is tegen muizen, maar dan moeten de begeleide huurders er wel een willen adopteren. En knaagdieren kunnen zich verstoppen op moeilijk toegankelijke plaatsen.
- > Vangkooien, rodenticiden en muizenvallen zijn niet zo doeltreffend bij een grote plaag en ze zijn ook niet erg handig in gebruik voor de psychosociale hulpverleners.
- > Voor een veilige en doeltreffende interventie is vaak een professionele behandeling nodig. Naast chemische producten die antistollingsmiddelen bevatten, dichten bedrijven vaak ook de ingangen voor knaagdieren.

Bedwantsen²⁰

Als bedwantsen eenmaal in de woning zitten, is het heel moeilijk om van ze af te raken. Het is zelfs zo lastig dat veel vzw's die zich bezighouden met huisvesting procedures voor deze dieren hebben ontwikkeld.

20/ Decroly J.-M., “Punaises de lit, une infection contemporaine”. In *Bruxelles en Mouvement* nr. 328, februari 2024.

Wat voor dieren zijn het?

Bedwantsen zijn ovaalvormige, platte insecten met een roodbruine kleur ter grootte van een appelpit. Ze voeden zich met menselijk bloed, zitten graag in het donker en houden niet van beweging.

Hoe raken ze in de woning binnen?

Bedwantsen worden meestal binnengebracht door mensen (vaak via een tas of koffer) of tweedehands voorwerpen (meubels met bedwantsen of eitjes). Bij een extreme plaag in een naburige woning kunnen ze ook via ventilatiesystemen en andere buizen binnenkomen.

Waar leven ze in de woning?

In het begin van een plaag blijven bedwantsen dicht bij het bed (in de buurt van hun voedselbron). Hoe groter de plaag, des te meer zullen ze zich in de woning verspreiden. Ze bijten 's nachts, en in het begin van een plaag vallen ze soms maar één persoon aan. Ze verschuilen zich het grootste deel van hun tijd in het bedframe, in de naden van de matras, stopcontacten, gordijnrails...

Hoe kom je ze op het spoor?

- > De huurders hebben puntjes op hun huid. De beten (vaak meerdere, op een rij of in groepjes) bevinden zich meestal op de blootgestelde delen van de armen, benen en rug. Sommige mensen reageren echter niet (meer) op deze beten;
- > Controleer het bed en de omgeving nauwgezet om eitjes, nimfen of volwassen exemplaren op het spoor te komen, al zijn ze wel moeilijk te zien als de plaag nog beperkt is;
- > Er zijn zwarte vlekken (ontlasting) te zien op de naden van de matras en het bedframe, en er zit bloed op de lakens en kussens.

Welke risico's houden ze in?

Naast de jeuk die de beten veroorzaken, is de impact op de mentale gezondheid soms erg groot: verstoorde slaap door de beten, gevoel van onmacht, angst dat ze terugkomen. Behandelingen zijn duur en een bedwantsenplaag brengt een groot financieel risico mee.

Welke procedures moet je volgen?

Om besmetting te voorkomen: adviseer huurders om geen gebruikte matrassen of zetels te kopen en alle tweedehands meubels die ze in de woning binnenbrengen na te kijken.

Als algemene regel geldt: vermijd om op stof of hout te gaan zitten en geef de voorkeur aan meubels van kunststof of leer. Zet je rugzak niet op stof of tegen de rand van een plint, maar plaats hem op een hoogte of op je knieën, op tegels of beton.

- > Bij vermoeden van een plaag: ga de besmette kamer(s) niet binnen, ga niet zitten, blijf in beweging;
- > Bij een grootschalige plaag: schakel professionals in, ga de woning niet binnen zonder afdoende bescherming (overschoenen), kijk je kleding na bij het verlaten van de woning, stel voor om buiten af te spreken met de persoon;
- > Leg bij twijfel je eigen spullen in een diepvriezer (24 uur in een professionele vriezer; 3 dagen in een vriezer thuis) of was ze op 60 °C.

NB: teams die interventies doen om dieren weg te krijgen in combinatie met een behandeling door een firma voor "ongediertebestrijding", moeten nauwgezet de instructies en voorzorgsmaatregelen volgen die dat bedrijf voorschrijft (specifiek interventiemateriaal, textielbeheer enz.).

Deze procedures zijn ontwikkeld door professionele bedwantsenbestrijders, met name Pest Solution. Ze kunnen worden aangepast aan de werkomgeving van elke instelling die huisvestingshulp biedt.

Andere ongewenste dieren die vaak in woningen worden aangetroffen (niet-uitputtende lijst)

Kakkerlakken: ze overleven meer dan een maand zonder voedsel. Het zijn nachtdieren die zich vaak verbergen in keukens in de buurt van warmtebronnen (motor van de koelkast, vaatwasser, verwarmingsketel, magnetron). Ze worden in de woning binnengebracht via voorwerpen of komen vanuit een appartement in hetzelfde gebouw. Gezien hun hardnekkigheid is een professionele behandeling aangewezen.

Vliegen en maden: een made is een vlieg in het larvestadium. Om van deze insecten af te raken, moet je de woning schoonmaken en alle bronnen van verspreiding van de vliegen en maden verwijderen (er mogen geen voedsel, afval en dierenuitwerpselen blijven liggen). Daarnaast kun je een insectenverdelger gebruiken. Deze producten zijn echter vaak schadelijk voor de gezondheid en het milieu, en de gebruiksaanwijzing ervan moet strikt worden gevolgd.

Budget

Het onderstaande budget voor ongewenste dieren heeft betrekking op de kosten om ervan af te raken zodra ze zich in de woning hebben genesteld. Eén ding is zeker: voorkomen is in veel opzichten beter dan genezen.

De zogenaamde “huis-tuin-en-keukenmiddeltjes” in de onderstaande tabel geven een overzicht van de behandelingen en andere middelen die vrij verkrijgbaar zijn op de markt. Onder de professionele oplossingen vallen de behandelingen die door privébedrijven worden aangeboden, met producten voor professionals die niet vrij verkrijgbaar zijn voor iedereen.

De prijsindicaties zijn gebaseerd op een vergelijking van ten minste drie offertes van Belgische firma's.

Complexe relatie tussen begeleid publiek en ongewenste dieren

Er wordt veel aandacht besteed aan ongewenste dieren in deze publicatie. Betekent dit dat er een verband bestaat tussen het begeleide publiek en ongewenste dieren? En zo ja, hoe ziet dat er dan uit? Het antwoord is lastiger dan je zou denken.

SOORT ONGEWENST DIER	“HUIS-TUIN-EN-KEUKEN-MIDDELTJES”	PROFESSIONELE OPLOSSINGEN
Ratten	Doos rodenticide van 300 gr. (antistollingsmiddelen) = € 15 tot € 20	Ongediertebestrijding kelder = € 180 tot € 250 incl. btw (Sommige professionals raden 1 beurt aan, sommige 2 beurten, vandaar het prijsverschil)
Muizen	Doos rodenticide van 300 gr. (antistollingsmiddelen) = € 15 tot € 20 Muizenval = € 1 tot € 4 Vangkooi (om de muis te vangen en weer vrij te laten) = € 10 tot € 20 per kooi	Ongediertebestrijding appartement met 1 slaapkamer = € 140 tot € 250 incl. btw (Sommige professionals raden 1 beurt aan, sommige 2 beurten, vandaar het prijsverschil)
Bedwantsen		Ongediertebestrijding appartement met 1 slaapkamer = € 430 tot € 500 incl. btw voor 2 beurten (Professionals raden 3 beurten aan bij een grote plaag)
Kakkerlakken	Spray 400 ml = € 15 Kakkerlakkenval = € 0,8 tot € 2,4 per val	Ongediertebestrijding keuken = € 100 tot € 180 incl. btw
Vliegen	Spray = € 8 tot € 13	

Het voorbeeld van bedwantsen

Bedwantsen kunnen in elk huishouden voorkomen, ongeacht de netheid van de woning of het inkomen van de mensen die er verblijven. En toch worden de Brusselse teams voor huisvestingshulp er regelmatig mee geconfronteerd bij het uitvoeren van hun taken. Hoe komt dat?

Er zijn een aantal mogelijke verklaringen.

Het klopt dat mensen uit elke sociale klasse tweedehands meubels en kleding kopen, maar deze praktijk is heel gebruikelijk bij mensen en instellingen als ze een woning moeten inrichten nadat de

persoon in kwestie op straat of in een instelling heeft geleefd, of om warme kleren te vinden voor de winter. Mensen die een woning betrekken, hebben daarvoor soms samengeleefd met anderen. Dat is een risicofactor voor de verspreiding van bedwantsen.

En tot slot: hoewel er geen oorzakelijk verband is tussen armoede en de aanwezigheid van bedwantsen in een woning, heeft het verschil in inkomen wel een grote invloed op de duur van de bedwantsenplaag. Wie over minder middelen beschikt, schakelt misschien minder snel een gespecialiseerd bedrijf in. Daarnaast moeten meubels die niet meer te redden vallen, weggedaan en vervangen worden, wat veel geld kost. Daarom blijven de bedwantsen langer aanwezig. De bedwants is dus toch niet zo klassenblind, luidt het in nummer 328 van het magazine *Bruxelles En Mouvement*²¹. Om die trend tegen te gaan, schieten sommige organisaties de behandeling van de besmette woning voor en stellen ze een betalingsplan op voor de betrokken huurders om ze terug te betalen.

Netheid in woningen en stigmatisering van het publiek

Als er ongewenste dieren in een gebouw opduiken, worden mensen met problemen op het gebied van bestaansonzekerheid, geestelijke gezondheid en/of verslavingen soms als schuldige aangeduid. In zulke situaties is het belangrijk om de situatie objectief te beoordelen en uit te zoeken waar de dieren vandaan komen, zonder overhaaste conclusies te trekken of een moreel oordeel te vellen.

Begrippen als ordelijkheid en hygiëne zijn soms subjectief en zoals hiervoor vermeld heeft een ongedierteplaag niet altijd te maken met netheid. Kakkerlakken en bedwantsen komen in de woning terecht via voorwerpen of vanuit naburige woningen. Knaagdieren kunnen zelfs hun weg vinden naar de woning door werkzaamheden in de straat, die hun ondergrondse tunnels vernielen.

Dat neemt niet weg dat de zoektocht naar en het gebruik van middelen er soms voor zorgen dat poetsen bijzaak wordt. Het syndroom van Diogenes (dwangmatig voorwerpen verzamelen en er maar moeilijk afscheid van kunnen nemen) kan leiden tot de aanwezigheid van vliegen, maden en zelfs knaagdieren. Door gewoonten van op straat kan het bovendien gebeuren dat kleding en voedsel op de vloer blijven slingeren, omdat de persoon geen kasten en keuken gewend is.

Dat is wat begeleiding zo bijzonder maakt: je moet de problemen aanpakken zonder met de vinger te wijzen, maar uit bezorgdheid voor de burens, de gezondheid van de persoon en de stabiliteit van de huisvestingssituatie.

En misschien zijn er ook helemaal geen problemen met de netheid van de woning. Sommige mensen zijn het immers gewend om huishoudelijke taken te verrichten, of zijn blij dat ze zich daaraan kunnen wijden na lang dak- of thuisloos geweest te zijn.

De impact van ongewenste dieren op de mentale gezondheid van huurders

Veel geïnterviewde professionals spraken over de ellendige situaties die de aanwezigheid van ongewenste dieren veroorzaakt.

Naast de bovengenoemde stigmatisering kunnen dieren bijvoorbeeld trauma's naar boven brengen. Een team noemde het voorbeeld van een mevrouw die bij het zien van een muis moest denken aan de knaagdieren die in de kelders zaten waar ze als kind geschild had toen haar land in oorlog was.

“Ze verschool zich in haar slaapkamer en leefde meer dan vier jaar lang alleen in haar slaapkamer, badkamer en toilet.”
“In de andere kamers wou ze plots niet komen.”

De maatschappelijk werkers vertelden ook over situaties waarin de symptomen verergerden door een plaag. Een team legde bijvoorbeeld uit dat een *“persoon zowel lichamelijk als mentaal volledig decompenseerde, grotendeels door de bedwantsen”*. De situatie

21/ Decroly J.-M., “Punaises de lit, une infection contemporaine”. In *Bruxelles en Mouvement* nr. 328, februari 2024.

was extra lastig door het feit dat de plaag samenviel met het vertrek van zijn psychiater.

Tot slot kunnen dieren slaapproblemen veroorzaken door jeukende beten, hun nachtelijke bewegingen op het bed of het lawaai dat ze maken in de verlaagde plafonds.

Die mentale kwetsbaarheid gaat vaak gepaard met minder contacten, uit vrees om in aanraking te komen met de dieren of dat de plaag zich zou verspreiden. Iemand getuigde over hoe hij in vele opzichten geïsoleerd was: van zijn familie, omdat zijn kinderen en kleinkinderen niet meer over de vloer kwamen; van het psychosociale team dat hem begeleidde, omdat ze elkaar buitenshuis en minder regelmatig zagen; en van zijn huisarts.

Naast de impact die de dieren zelf hebben, kan ook de bestrijding een zware tol eisen.

Om ervoor te zorgen dat een spray tegen bedwantsen goed werkt, moet al het textiel in zakken worden gestoken en worden ingevroren of gewassen. Een huurder vertelde dat de plaag en de behandeling voor hem als een schending van zijn privésfeer voelden en bovendien duur waren. Al zijn textiel in een zak doen was heftig voor hem.

Ook als de dieren eenmaal verdwenen zijn, houden de problemen soms aan. De angst voor de terugkeer van de dieren en de wanhoop als ze weer verschijnen, tasten de geestelijke gezondheid van de huurders verder aan. Daarom moet er het hele proces lang zorgvuldig te werk gegaan worden: bij de identificatie van de dieren, bij de snelle reactie, bij het vinden van een evenwicht tussen de doeltreffendheid van de bestrijding en het respect voor de grenzen van de persoon, bij de toepassing van preventieve maatregelen en bij het informeren en in stand houden van het netwerk. Bij al die stappen spelen de professionals een essentiële rol, wat niet wegneemt dat ze regelmatig worden geconfronteerd met hun eigen angsten en beperkingen.

Teams en ongewenste dieren

Elke maatschappelijk werker reageert anders op ongewenste dieren. Naast de verschillen in gevoeligheid variëren ook de kaders en de missies van de organisaties waarin deze mensen actief zijn, en die hebben een impact op de manier waarop ze met een plaag omgaan.

Ongemak door de risico's van ongewenste dieren en de impact op de begeleiding

De aanwezigheid van ongewenste dieren in woningen roept heftige reacties op bij de geïnterviewde teams. De risico's op verspreiding en besmetting worden duidelijk vermeld, net als de angst voor en afkeer van bepaalde "beestjes".

Bedwantsen zijn een grote stressfactor voor veel mensen. Maar niet alleen dat. Een maatschappelijk werker legt uit: *"Ik heb het moeilijk wanneer er grote aantallen ongewenste dieren aanwezig zijn. En als ik weet dat er ratten zijn, ben ik bang dat ze in mijn enkels zullen bijten. Daarom draag ik hoge schoenen."*

Wederzijdse hulp tussen collega's en roulatie tussen de mensen die begeleiding bieden in zulke situaties, lijken tamelijk algemeen verspreid te zijn binnen de verschillende organisaties met wie we spraken. Het werk wordt ook goed afgestemd op bepaalde fobische reacties. Een maatschappelijk werker vertelt het volgende verhaal: *"Er is een collega die het heel lastig heeft met de aanwezigheid van muizen. Hij begeleidde een gezin in een woning waar een enorme muizenplaag heerste, zo erg zelfs dat de moeder video's stuurde van de muizen die op de kinderen in hun bed kropen. Het krioelde er echt van de muizen. De collega blokkeerde en zei dat hij niet bij deze vrouw kon langsgaan. We hebben het gesprek dan laten plaatsvinden in het café ernaast."*

Voor velen wordt het werk onaangenaam of zelfs belemmerd als er ongewenste dieren aanwezig zijn. Een team getuigt: *"Bedwantsen slaan een kloof. Ze maken het moeilijk om daarna terug te gaan naar die mensen"*, zelfs na de bedwantsenbehandeling. Het risico

bestaat dus dat de dieren een hindernis vormen voor begeleiding. Een andere maatschappelijk werker vindt het daarentegen stigmatiserend en in strijd met zijn principes om niet meer naar binnen te gaan bij mensen met een bedwantsenplaag of om beschermende kleding te dragen. Daarom gaat hij zonder overschoenen, ook al negeert hij zo de protocollen van zijn vzw.

Uit deze situaties blijkt dat het essentieel is om rationeel te werk te gaan, namelijk door het echte – en niet het ingebeelde – risico te beoordelen om buitenproportionele reacties te voorkomen, maar tegelijk de teams wel maximaal te beschermen.

Kennis over de manier waarop ongewenste dieren leven, gewenning aan dergelijke situaties en protocollen helpen om emoties erbuiten te laten. Een maatschappelijk werkster vertrouwt ons het volgende toe: *“In het begin heerste er een psychose over bedwantsen. Door alles wat er is ingevoerd (protocol, desinfectietunnel enz.), kan ik de dingen veel beter relativeren en in een appartement met bedwantsen zijn zonder gespannen te staan van de zenuwen.”*

Sommige maatschappelijk werkers zien zelfs een positieve kant aan het opduiken van ongewenste dieren (buiten bedwantsen) bij sommige huurders. Ze beschrijven de ongediertebestrijding in appartementen vol vliegen of knaagdieren als een kans om de nodige en langverwachte schoonmaakwerken aan te vatten.

Verschillende interventiekaders voor teams: missies en protocollen

De mate waarin teams betrokken zijn bij het bestrijden van ongewenste dieren, hangt in de eerste plaats af van de missies van hun instelling en van hun project. Bij een bedwantsen-, kakkerlakken- of muizenplaag doen alle teams een beroep op externe firma's. Sommige (vooral Housing First en thuisbegeleiding) helpen de huurders ook met de verschillende behandelingen in de woningen, bijvoorbeeld door textiel te verzamelen om het in te vriezen.

In de verschillende instellingen die we interviewden, werden de protocollen uit noodzaak opgesteld toen de bedwantsenplaag weer

opdook en in frequentie toenam. De meeste instellingen bieden beschermingsmateriaal aan, verschillende hebben geïnvesteerd in een professionele diepvriezer, en sommige trekken een budget uit om in te grijpen als een maatschappelijk werker het slachtoffer zou worden van een bedwantsenplaag na tussenkomst bij een huurder. De focus ligt echter op preventie. Een maatschappelijk werkster getuigt: *“Het bedwantsenprotocol werkt. Niemand heeft ooit al bedwantsen mee naar huis genomen. De medewerker van het bestrijdingsbedrijf waarmee we samenwerken, heeft op twintig jaar tijd nog nooit een bedwants mee naar huis genomen.”*

Voor andere ongewenste dieren lijken er weinig specifieke protocollen te zijn, maar er circuleren wel goede praktijken.

De protocollen hebben het voordeel dat ze een uniform kader vastleggen voor alle werknemers aan de hand van feitelijke informatie en duidelijke processen.

Dat alles helpt om de teams te beschermen, zodat ze zich minder zorgen hoeven te maken bij hun begeleidingstaken.

Gewenste en ongewenste dieren: een geforceerde tweedeling?

Voor deze publicatie werd een tweedeling tussen gewenste en ongewenste dieren gehanteerd, alsof deze tegenstelling voor iedereen dezelfde en de grens zwart-wit is. Het is echter gebleken dat er een grijze zone zonder afgebakende grenzen is, afhankelijk van de context en de persoon voor wie het dier wel of niet gewenst is. Deze tweedeling, hoe handig ook om het onderwerp van deze publicatie te bespreken, is dus ietwat geforceerd.

Het gaat namelijk om een veralgemening. Dieren zijn gecategoriseerd als “gewenst” of “ongewenst”, omdat ze als zodanig worden gezien door de maatschappij in het algemeen, die zo een onderscheid maakt tussen huisdieren en ongedierte. Maar wat willen de mensen die begeleiding krijgen?

Soms wensen ze geen hond, terwijl ze er wel een in huis hebben. Tijdens verschillende interviews kwam aan het licht dat mensen die huisvestingshulp krijgen, regelmatig een beetje buiten hun wil om huisdieren in hun bezit hebben gekregen. Mensen die ze van op straat kennen en die geen onderkomen hebben, vrienden die naar de afkickkliniek gaan, in verblijfscentra slapen enz., vertrouwen hun hond een paar dagen aan hen toe en komen hem nooit meer halen. Vooral als het dier zich niet goed gedraagt of te veel ruimte inneemt, wordt het ongewenst en probeert de huurder ervan af te raken. Maar net als met “ongedierte” kost het geld om van een huisdier verlost te raken (het naar een asiel te brengen). Dat is een dubbele last voor de huurder in kwestie.

Anderzijds tonen veel anekdotes ook aan dat sommige mensen negenheid voelen voor dieren die door de maatschappij als ongedierte worden gezien. Het gebeurt wel vaker dat huurders knaagdieren opzettelijk voeren. Een huurder legde aan een maatschappelijk werker uit dat hij dit deed om sommige dieren, die net zoveel recht hebben om te leven als andere, niet te stigmatiseren. Hij legde daarbij duidelijk een link met zijn eigen verstoting door de maatschappij. Een ander team zei dat voor een van de mensen die het begeleidde “*de woning een verlengstuk van de straat was. Het raam stond ‘s winters en ‘s zomers wagenwijd open. De huurder praatte met de duiven, temde het ongedierte en gaf de dieren te eten.*” Deze verhalen tonen hoe sommige huurders zich het lot aantrekken van dieren die wij als ongewenst zien.

Ondanks bovenstaande vaststelling hebben we deze tweedeling voor de publicatie gehandhaafd, omdat ze het begrip vergemakkelijkt en het mogelijk maakt om algemene conclusies te trekken.

CONCLUSIE

Maatschappelijk werkers kunnen hun eigen relatie met dieren, hoe die ook moge zijn, niet aan de kant schuiven wanneer ze de woning betreden. Door de individuele grenzen van elk teamlid te begrijpen, kan het werk aangepast en de band met de huurders in stand gehouden worden. Wie op de hoogte is van de wet, de risico's en de kosten verbonden aan dieren, kan objectief oordelen en de huurders helpen bij hun keuze. Huisvestingsteams moeten kortom nadenken over het thema dieren, zodat ze de best mogelijke begeleiding kunnen bieden aan huurders die hun woning delen met dieren, of die nu gewenst zijn of niet.

FACTCHECK

Bedwantsen springen niet, ze bewegen langzaam en zijn slechte klimmers (je draagt het best gladde schoenen).

Hepatitis C kan niet worden overgedragen op een hond of kat die zich prikt door op een naald te trappen die is gebruikt door een mens die hepatitis C heeft. De chimpansee is het enige dier dat besmet kan raken met hepatitis C. Voorzichtigheid is echter geboden, want de hond of kat kan zich wel verwonden aan de rond-slingerende naalden.

Het is zeer onwaarschijnlijk dat je rattenziekte (leptospirose) oploopt in een kelder vol ratten. Leptospirose is aanwezig in de urine en wordt overgedragen via slijmvliesen of beschadigde huid. Deze ziekte neemt in de meeste gevallen een milde vorm aan. De mortaliteit ligt boven de 10%. Het is eerder een tropische ziekte en ze komt niet veel voor in België. Er worden slechts een twintigtal gevallen per jaar gemeld (waarvan een deel te wijten is aan reizen naar het buitenland). Niettemin moet je jezelf beschermen/je handen wassen als je een besmette kelder controleert.

Ratten zijn niet rechtstreeks verantwoordelijk voor hondsdolheid. Het zijn eigenlijk de vlooiën die in hun vacht leven die de ziekte bij zich dragen.

Samen werken
voor mentale gezondheid
& sociale inclusie